

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

* ถ้าแม้ว่าภัสศา เข้าไสยาสน์
 เขาเมื่อยเห็นบ เจ็บปวดกินทรวดทรง
 ประพาศกายสายสมรจะนอนหลับ
 นอนให้คืนมีสติสิริเรา
 จงรีบฟื้นคืนก่อนภัสศา
จึงหุงข้าวต้มแกงแต่งสำรับ *
 หุงกระโถนคนที่ซัดลิ่ว
 อึกน้าวทำอย่าให้มลงไปกวน
 แมนรู้ว่าสามีจะไปไหน
 ประจงปลุกภัสศาอย่าชานาน
 จงระวังนั่งดูอยู่ใกล้ใกล้
 อย่าให้ตองรองตะโกนโชนหนา
 อยู่จนผัวรับประทานอาหารแล้ว
 อยากินก่อนภัสศาอุณาขัง

จึงกราบบาททุกครั้งอย่าพลั้งหลง
 ช่วยบรรจงนวดพ่นให้บรรเทา
 อย่าก่ดักลับมือไม้ไปป้ายเขา
 อย่าชบเขาอยู่จนแจ่มแสงพะยับ
 นำล้างหน้าหาไว้ให้เสร็จสรรพ
 จัดประดับเทียบทำให้น่านวล
 ใหลของใสสวยตาอุณาบวน
 จงใครครวญพิเคราะห์ให้เหมาะการ
 แต่ยังไม่ตื่นพรากจากสถาน
 ให้ลุกขึ้นรับประทานโภชนา
 เผื่ออะไรมันขาดจะเรียกหา
 จงอุทิศสัจจังไว้ระไว้ระวัง
 นางนองแก้วเงาจงกินเมื่อภายหลัง
 เขาจะวังเกียจิจจุไม่ตี¹

กลอนข้างต้นนี้ เป็นเนื้อความส่วนหนึ่ง นวนิพนธ์เรื่อง สุภามิตสอนหญิงค่างกลอน ซึ่งกล่าวถึงหน้าที่ของภรรยาที่ดีพึงปฏิบัติต่อสามี การสอนให้ภรรยากราบเท้าสามีทุกคืน การตื่นก่อนนอนที่หลัง การรับประทานอาหารที่หลังสามี ฯลฯ เป็นการแสดงให้เห็นว่า สามีเป็น ผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อภรรยา เป็นปฐุนีบุคคลที่ภรรยาต้องเคารพ เชื่อฟังและปรน- นิบัติให้ เขาได้รับความสุข ความสะดวกสบายที่สุดเท่าที่ภรรยาจะทำได้ นอกจากนี้ยังมีคำสอน ผู้หญิงที่เป็นภรรยาและที่กำลังจะเป็นภรรยาให้ปฏิบัติต่อสามีท่านเองเดียวกันนี้ ปรากฏในนวนิพนธ์-

¹ สมเด็จพระยาคำภางราชานุภาพ, ชีวิตและงานของสุนทรภู่ (พระนคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2506), หน้า 400.

คดีเรื่องอื่น ๆ อีกหลายเรื่อง เช่น กฎนาสอนน้องคำฉันท์¹ พระนิพนธ์ของ กรมสมเด็จพระ-
 ประมานุชิตชิโนรส² โอวาทกระสัตรี³ พิเภกสอนเบญจกายคำกลอน⁴ ขุนช้างขุนแผนตอนนางเกษร
 สอนนางสร้อยทอง⁵ ฯลฯ คำสอนสตรีในวรรณคดีเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความต้องการของคนใน
 สังคมสมัยนั้นในการที่จะกำหนดคุณลักษณะของสตรีให้เป็นไปในแนวทางที่ต่อนต้องการ ในสภาพิต
 สอนหญิงมิใช่สอนเฉพาะหน้าที่ของภรรยาพึงปฏิบัติต่อสามีเท่านั้น แต่ยังสอนสตรีในเรื่องอื่น ๆ อีก
 เช่น การรู้จักประมาณตน การระวังอิริยาบถต่าง ๆ การปฏิบัติต่อบิดามารดา เป็นต้น กล่าวได้
 ว่า สภาพิตสอนหญิงเป็นวรรณคดีคำสอนที่ทวีต่งขึ้นโดยมุ่งสอนให้สตรีประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้อง
 ตามลักษณะสตรีที่ดีในสมัยนั้น เพื่อจะได้มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข แต่ผู้เขียนคิดว่า การกราบเท้า
 สามีทุกคืนก็ดี การปรนนิบัติสามีและตื่นก่อนนอนที่หลังก็ดี การรับประทานอาหารที่หลังสามี ฯลฯ
 เหล่านี้หากนำมาเป็นคำสอนสตรีในปัจจุบัน อาจไม่ประสบผลสำเร็จได้ดีเท่ากับการสอนในสมัย
 ของผู้แต่ง ทั้งนี้เพราะสภาพสังคมปัจจุบันแตกต่างจากอดีตอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะในเรื่อง
 สิทธิและเสรีภาพ^(๖) ในปัจจุบันสตรีมีสิทธิและเสรีภาพทัดเทียมบุรุษทุกประการ ไม่ว่าจะเป็นด้านการ
 ศึกษา การสังคม การประกอบอาชีพ ฯลฯ เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไปเช่นนี้ ย่อมเป็นไปได้ที่สตรี
 ปัจจุบันส่วนใหญ่จะคิดเห็นว่าตนไม่จำเป็นต้องให้สามีรับภาระเลี้ยงดูต่อบิดามารดาอย่างที่เป็น
 อยู่ในสมัยของผู้แต่ง ประกอบกับสตรีส่วนใหญ่ในปัจจุบันก็มีภารกิจทั้งนอกบ้านและในบ้านที่ต้อง
 หนักเหนื่อย ไม่น้อย ฉะนั้น จึงอาจเป็นไปได้ที่สตรีไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบันไม่เห็นความสำคัญของ
 คำสอนดังกล่าวมากพอที่จะยึดถือปฏิบัติต่อสามี เช่นนั้นเสมอไป

¹ มีอยู่ 2 ฉบับ คือ ฉบับกรุงธนบุรีและฉบับกรมสมเด็จพระประมานุชิตชิโนรส.

² กรมสมเด็จพระประมานุชิตชิโนรส, "กฎนาสอนน้องคำฉันท์" ประชุมสภาพิตฉบับหอสมุดแห่งชาติ, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์ผ่านฟ้าพิทยา (พระนคร: สำนักพิมพ์ผ่านฟ้า-
 พิทยา, 2508), หน้า 510-528.

³ _____, "โอวาทกระสัตรี" ประชุมสภาพิตฉบับหอสมุดแห่งชาติ, หน้า 468-487.

⁴ พระธรรมศาสตร์(สุข), "พิเภกสอนเบญจกายคำกลอน" ประชุมสภาพิตฉบับหอสมุด-
 ชาติ, หน้า 539-546.

⁵ _____, ขุนช้างขุนแผนฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 1 (พระนคร: สำนักพิมพ์-
 คลังวิทยา, 2506), หน้า 566.

อย่างไรก็ตาม คำสอนในสุภานิตสอนหญิง เปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นถึงคตินิยมของคนไทยในสมัยของกวีผู้แต่งว่ามีต่อสตรีเช่นไร สตรีมีบทบาทและสถานภาพทางสังคมมากน้อยเพียงใด สตรีควรประพฤติตนและปฏิบัติตนผู้อื่นอย่างไร สิ่งเหล่านี้คือธรรมเนียมประเพณี¹ ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของสตรีในยุคนั้นมาก แต่จะนำมาใช้สั่งสอนสตรีในปัจจุบันย่อมไม่ได้ผลเต็มที่ เหมือนในอดีต ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษาว่า คำสอนในสุภานิตสอนหญิง เป็นคำสอนที่เหมาะสมสำหรับสตรียุคนั้นเพียงไร ซึ่งจำเป็นต้องศึกษาสภาพสังคมในสมัยนั้นควบคู่ไปด้วย นอกจากนี้ผู้เขียนสนใจที่จะศึกษาว่าทัศนคติต่าง ๆ ในวรรณคดีนี้จะยังคงใช้ เป็นแนวสำหรับยึดถือปฏิบัติในสังคมไทยทุกวันนี้ได้หรือไม่ และมากน้อยเพียงใด

อีกประการหนึ่งที่ยังเป็นปัญหาไม่มีข้อยุติคือ ปัญหาเกี่ยวกับผู้แต่งหนังสือเล่มนี้ แต่เดิมเชื่อกันว่า ผู้แต่งคือ สุนทรภู่ และปัจจุบันก็ยังมีผู้เชื่อกันเช่นนั้นอยู่มาก จนกระทั่งเมื่อไม่นานมานี้ มีผู้สนใจผลงานของสุนทรภู่กลุ่มหนึ่งแสดงความคิดเห็นว่า ผู้แต่งวรรณคดีเรื่องนี้ไม่ใช่สุนทรภู่ นักประพันธ์อาวุโสท่านหนึ่งคือ (นายสดิศย์ เสมานิล ได้เขียนบทความเกี่ยวกับผู้แต่งสุภานิตสอนหญิงลงในวารสาร สมุทไทย ติดต่อกันหลายฉบับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฉบับประจำเดือนกรกฎาคม 2517 นายสดิศย์ได้ให้เหตุผลพร้อมทั้งยกตัวอย่างสนับสนุนความคิดที่ว่า

¹ เสรีร โกลเสศ กล่าวไว้ในการศึกษาเรื่องประเพณีไทย ว่า ธรรมเนียมประเพณี หมายถึง ประเพณีเกี่ยวกับเรื่องกรรมคาสามัญ ไปมีถูกบีบคั้นเหมือนเรื่องจารีตประเพณี ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนอย่างเรื่องชนมประเพณี ผู้ที่คาดคิดหรือว่าเป็นธรรมเนียมประเพณีก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องสลักสำคัญอะไรนัก นอกจากจะเห็นว่า เป็นผู้ขาดการศึกษา หรือเสียสมบัติผู้ดีเท่านั้น ธรรมเนียมประเพณีเป็นเรื่องที่นิยมและถือกันเป็นธรรมเนียมสืบ ๆ กันมาในหมู่คณะ เช่นอย่างเรื่องกิริยามรรยาท เกี่ยวกับอิริยาบถทั้งสี่ คือ เดิน นั่ง นอน ตลอดจนการกิน การพูดจา การแต่งตัวและอื่น ๆ อีกมากมาย สิ่งเหล่านี้เด็ก ๆ ที่เกิดมาย่อมได้รับการอบรมสั่งสอนสืบต่อกันมา หรือไม่ก็รับรู้ด้วยตนเองจากที่เห็นผู้ใหญ่ หรือคนอื่นปฏิบัติกันอยู่

สุนทรภู่มิได้แต่งสุภาษิตสอนหญิง ทั้งข้อความตอนหนึ่งว่า "เมื่อได้พบภูใหม่เข้าแล้ว ความสงสัยก็เกิดขึ้นว่า สุภาษิตสอนหญิงจะไม่ใช่คารมสุนทรภู่อ่านลอก ๆ ตะลุยก็นึกเสียแล้วว่า เถิงลำดับความต่างกับเรื่องอื่นทุกเรื่องที่มีชื่อว่าเป็นของสุนทรภู่อ" และในฉบับต่อ ๆ มา นายสตีลได้อธิบายเหตุผลว่าทำไมจึงมั่นใจว่าไม่ใช่สำนวนของสุนทรภู่อ เหตุผลของนายสตีลมีน้ำหนักน่าเชื่อถือไม่น้อย ปัญหาจึงเป็นเรื่องที่ควรแก่การศึกษาค้นคว้าต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ผู้เขียนมีจุดประสงค์หลัก 3 ประการในการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ดังต่อไปนี้:-

1. ต้องการศึกษาคำนิยามเกี่ยวกับสตรีของสังคมสมัยที่มีการแต่งวรรณคดีเรื่องนี้
2. ต้องการศึกษาคำสอนต่าง ๆ ในวรรณคดีนี้ มีความเหมาะสมสำหรับสตรีไทย

ในปัจจุบันมากนักน้อยเพียงใด

3. ต้องการศึกษเกี่ยวกับผู้แต่ง สุภาษิตสอนหญิงคำกลอน ซึ่งยังเป็นปัญหาถกเถียง

กันอยู่

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยตามความมุ่งหมายที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นนั้น มีขอบเขตดังนี้

1. การศึกษาคำนิยามเกี่ยวกับสตรีไทยในยุคดังกล่าวนั้น จะศึกษาคำสอนในวรรณคดีสุภาษิตสอนหญิงอย่างละเอียดว่า คุณสมบัติของกุลสตรีสมัยนั้นมีอะไรบ้าง ทั้งนี้จะมีการนำคำสอนหญิงที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ในยุคเดียวกันมากล่าวไว้ด้วย
2. เป็นการวิเคราะห์วิจารณ์คำสอนในสุภาษิตสอนหญิงว่าเหมาะสมกับสภาพสังคมในยุคนั้นอย่างไร และไม่เหมาะสมสำหรับสังคมปัจจุบันอย่างไร ควรจะนำมาใช้ในปัจจุบันมากนักน้อยเพียงใด
3. ผู้เขียนจะศึกษาหาหลักฐานเพื่อหาคำตอบว่า สุนทรภู่อ เป็นผู้แต่งสุภาษิตสอนหญิงหรือไม่ เพียงเท่านั้น

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยนี้

1. ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างละเอียดกว้างขวางในค่านิยมประวัติวรรณคดีคำสอน
2. จะได้รับความรู้ในเรื่องการประพดัตินของสตรีไทยในอดีต
3. เป็นแนวทางสำหรับผู้อ่านจะได้วิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางว่า สุภาษิตสอนหญิงนี้สมควรที่จะนำมาปฏิบัติตามไ้มากน้อยเพียงใดในสภาพสังคมปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย   Content Analysis

1. ศึกษาจากหนังสือสุภาษิตสอนหญิงคำกลอนฉบับของกรมศิลปากร พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2510 เป็นหลักเพราะ สุภาษิตสอนหญิงมีผู้นำมาพิมพ์เผยแพร่มาก อาจทำให้คำบางคำคลาดเคลื่อน
2. ศึกษาจากเอกสารและหนังสือวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น หลักฐานทางประวัติศาสตร์ กฎหมาย เป็นต้น จากห้องสมุดของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และหอสมุดแห่งชาติ
3. ศึกษาจากหลักฐานอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อหัวข้อการวิจัยนี้เท่าที่พอจะหาได้

ความหมายของคำว่า "จริยศึกษา"

คำว่า "จริยา" เป็นคำนาม มาจากภาษาบาลี หมายถึง "ความประพฤติ, จรรยา"¹ ภาษาสันสกฤตใช้คำว่า "จรรยา" เป็นคำนามและมีความหมายเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ในพจนานุกรมไทยฉบับ "ใหม่ - ทันสมัยที่สุด" ของนายมานิต มานิตเจริญ ได้เขียนคำอธิบายไว้ตรงกันว่า "จริยา, จรรยา จะ-ริ-ยา, จัน-ยา ป.ส.น. ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ" ^{ป.ศ.น. ๒๕.๙๖} ปรียายหมายถึง มรรยาท² ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 อธิบายว่า "จริย จะ-ริ-ยะ น. ความประพฤติ, กิริยาที่ควรประพฤติ ใช้เป็นคำนำหน้าคำสมาส เช่น

¹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมบาลี-ไทย (พระนคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2506), หน้า 108.

²มานิต มานิตเจริญ, พจนานุกรมไทยใหม่-ทันสมัยที่สุด (พระนคร: โรงพิมพ์เอกลักษณ์การพิมพ์, 2514), หน้า 361.

เช่น "จรรยา" หรือ "จรรยา" ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Etiquette" ซึ่งในพจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ของ สอ เสถียรบุตร เขียนไว้ว่า "et-ti-quette เอ-ติ-เค็ท n. สมบัติ มารยาท หรือ จรรยา"² แต่เสฐียรโกเศศ ีข้อความว่า "ธรรมเนียมประเพณี (Convention)"³ ซึ่งมีความหมายแนวเดียวกับ "จรรยา"

สรุปได้ว่า "จรรยาศึกษา" ในที่นี้หมายถึง การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความประพฤติ หรือกิริยาที่ควรประพฤติซึ่งถือกันว่าเป็นธรรมเนียมประเพณี ดังนั้น "จรรยาศึกษาของสตรีไทย จากสุภามิตสอนหญิงค่างลอน" ก็คือการศึกษาเกี่ยวกับความประพฤติที่ผู้หญิงไทยควรประพฤติ จากสุภามิตสอนหญิงค่างลอน

¹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 (พระนคร: โรงพิมพ์คณะช่าง, 2493), หน้า 275.

²สอ เสถียรบุตร, (สมุทรปราการ: โรงพิมพ์สอ เสถียรบุตร, 2504), หน้า 477.

³เสฐียรโกเศศ, การศึกษาเรื่องประเพณีไทย (พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2502), หน้า 23.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย